

**Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Adalet MYO**

Adalet Programı

Mali Hukuk Bilgisi Dersleri

ÜNİTE II

KAMU GELİRLERİ

Kamu Gelirlerinin Tanımı

- Kamu gelirleri devletin kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak için elde edip kullandığı çeşitli ekonomik kaynaklardır.
- Kamu gelirleri adından da anlaşılacağı üzere tek bir gelir türünden oluşmaz. Diğer bir deyişle farklı türlerde kamu gelirleri mevcuttur. Bunlar kendi aralarında benzerlik ve farklılıkları açısından çeşitli tasniflere tabi tutulurlar.
- Merkezi yönetim gelirleri-yerel yönetim gelirleri, olağan kamu gelirleri-olağanüstü kamu gelirleri, cebri kamu gelirleri-iradi kamu gelirleri ayrımları bu bağlamda yapılan tasniflerdendir.

Kamu Gelirlerinin Türleri-1

Kamu gelirleri elde edilişlerine göre iki ayrı temel türe ayrılır:

KAMU GELİRLERİ

CEBRİ KAMU GELİRLERİ

Devletin egemenliğine dayanır.

Hukuki zorunluluk vardır.

Vergi, şerefiye, harç alınması,
ceza kesilmesi gibi

İRADİ KAMU GELİRLERİ

Devletin herhangi bir kişi imiş gibi
bireylerden iradi işlemler
sonucunda

elde ettiği gelirlerdir.

Hukuki zorunluluk söz konusu
değildir,

gönüllülük esastır.

Devletin mirasçı olması,
Hazine bonusu ihraç etmesi,
özelleştirme yapması,
bağış, hibe kabul etmesi gibi

Kamu Gelirlerinin Türleri-2

Cebri-Kamu gücüne Dayanan Kamu Gelirleri:

- *Devletin mali alanda da egemen olması nedeni ile tek taraflı üstün iradesini kullanmak suretiyle bireyler ve topluluklarına buyurup, bunlardan hukuki cebir altında topladığı vergi, resim, harç, şerefiye vb. kamu gelirleridir.*
- Bireyler ve toplulukları cebri kamu gelirlerini devlete sağlamak-ödemek zorundadırlar, aksi takdirde bu gelirler kendilerinden cebren tahsil edilir ve ödemeyenler hakkında yaptırım niteliğinde hukuki sonuçlar gündeme gelir.

Kamu Gelirlerinin Türleri-3

İradi-kamu gücüne dayanmayan kamu gelirleri:

- *Devletin bir kamu tüzel kişisi olması nedeni ile sahip olduğu ehliyete dayanarak, diğer kişiler ile eşit konumda ve irade serbestîsi esasında hukuki ve iktisadi işlemler yapmak suretiyle elde ettiği mülk ve teşebbüs gelirleri, borçlar, hibe ve bağışlamalar gibi kamu gelirleridir.*
- Kişiler ve topluluklarının bu gelirleri devlete sağlamaları tamamen onların serbestîsindedir. Bu gelirler serbest iradeye dayalı olarak toplanır.

CEBRİ KAMU GELİRLERİ

- Cebri kamu gelirleri, *vergiler, harçlar, resimler, şerefiyeler-harcamalara katılma payları, para ve vergi cezaları, fonlar, maliye-para politikası tedbirlerinden doğan gelirler, mali tekeller, parafiskal gelirler-vergi benzerleri ile cebri-zorunlu borçlanmalar* gibi 10 grup kamu gelirinden oluşur.

CEBRİ KAMU GELİRLERİ

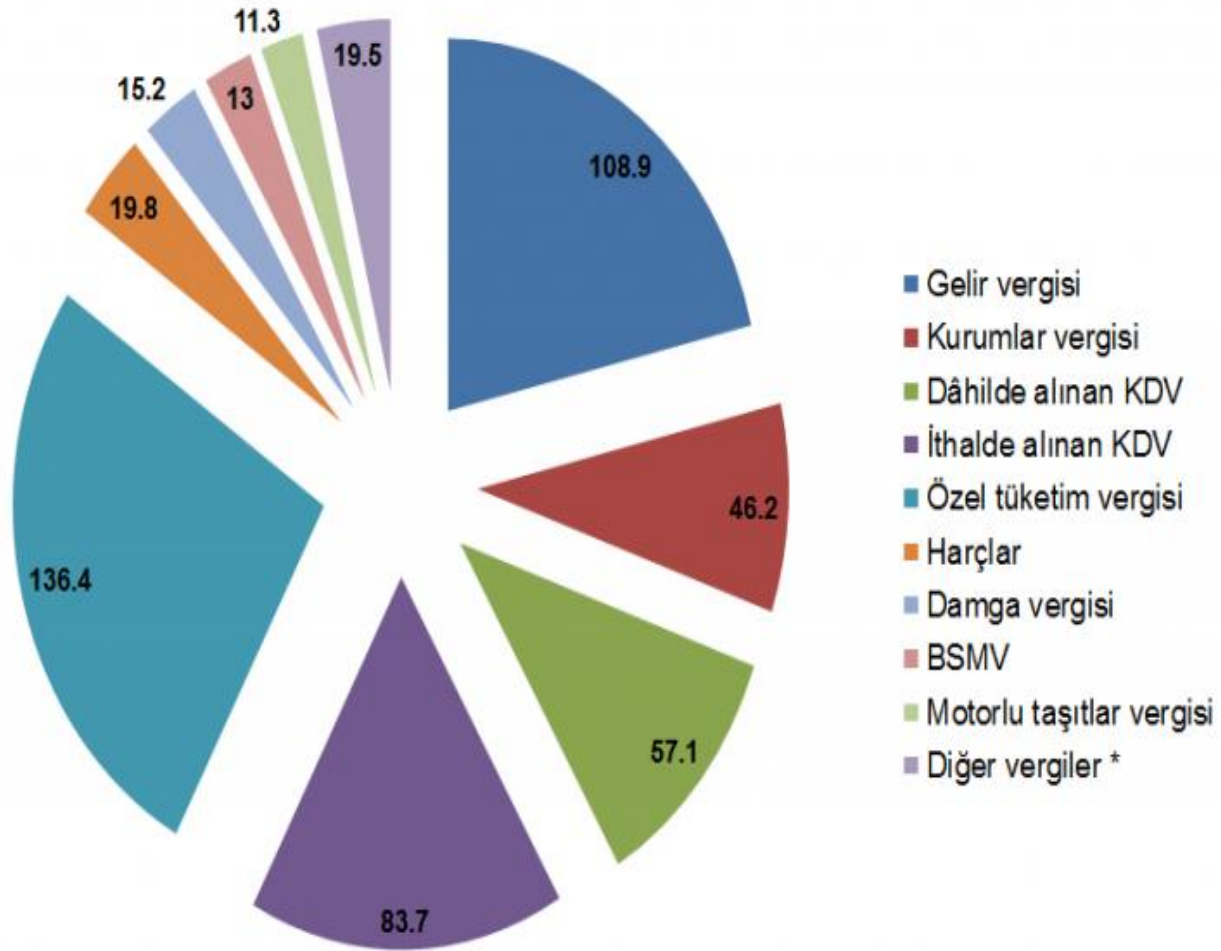
1. *vergiler,*
2. *harçlar,*
3. *resimler,*
4. *şerefiyeler-harcamalara katılma payları,*
5. *para ve vergi cezaları,*
6. *fonlar,*
7. *maliye-para politikası tedbirlerinden doğan gelirler,*
8. *mali tekeller,*
9. *parafiskal gelirler-vergi benzerleri,*
10. *cebri-zorunlu borçlanmalar.*

1. VERGİLER

BÜTÇE GELİRLERİ

Milyon TL	2016			2017			Değişim Oranı (%) Mart
	Yıllık Gerç.	Mart		Bütçe	Mart		
		Gerç.	%		Gerç.	%	
Bütçe Gelirleri	554.431	40.269	7,3	598.274	39.059	6.5	-3
Genel Bütçe Gelirleri	533.663	38.551	7,2	584.310	36.828	6.3	-4.5
Vergi Gelirleri	458.658	30.497	6,6	511.085	33.201	6.5	8.9
-Gelir Vergisi	96.602	7.641	7,9	108.905	8.406	7.7	10
-Kurumlar Vergisi	42.969	521	1,2	46.158	892	1.9	71.2
-Dahilde Alınan KDV	53.986	2.655	4,9	57.072	1.776	3.1	-33.1
-Özel Tüketim Vergisi	120.368	7.443	6,2	136.355	8.436	6.2	13.3
-Banka ve Sigorta MV	11.067	738	6,7	13.027	853	6.6	15.6
-İthalde Alınan KDV	76.577	7.190	9,4	83.716	8.076	9.6	12.3
-Damga Vergisi	13.418	1.099	8,2	15.194	1.212	8	10.3
-Harçlar	17.803	1.443	8,1	19.831	1.574	7.9	9.1
-Diğer	25.868	1.767	6,8	30.826	1.976	6.4	11.8
Vergi Dışı Gelirler	75.006	8.054	10,7	73.225	3.626	5	-55
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	16.844	1.483	8,8	9.777	1.634	16.7	10.2
Düzen.ve Denet. Kurumlarının Gelirleri	3.923	235	6	4.187	598	14.3	153.8

2017 bütçesinde vergi gelirleri öngörüsü (milyar TL)

Vergiler-1 devlet bütçesi içindeki yeri

- Günümüzde devlet bütçelerinin yaklaşık %90'lık bir bölümünü vergi gelirleri oluşturur. Bu nedenle vergiler en önemli kamu geliri türü kabul edilir.

Vergiler-2 tanım

- *Devletin ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip diğer kamu tüz el kişilerinin, kamu hizmetlerinin finansmanını gerçekleştirmek üzere bireylerden ve topluluklarından hukuki cebir altında aldıkları karşılıksız parasal değerlere **vergi** denir.*

Vergiler-3 nitelikler

- Yukarıdaki tanımdan hareketle vergilerin temel nitelikleri aşağıdaki gibi belirtilebilir:
 - Vergiler, sadece devlet ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip kamu tüzel kişilerince toplanır. Vergi koyma yetkisi ise AY m. 73 uyarınca ülkemizde münhasıran TBMM'ne aittir.
 - Vergiler karşılıksız kamu gelirleridir. Ödenen vergilerin belli ve somut bir karşılığı yoktur. Vergi ödeyen vatandaşlar ödedikleri vergiler karşılığında somut bir hizmet talep edemezler, sadece ülke genelinde sunulan kamu hizmetlerinin nitelik ve nicelik itibarıyla iyileşip artmasını bekleyebilirler. Bu nedenle vergi, ödeyicisine somut bir karşılık isteme hakkı vermez. Devlet hazinesinde toplanan vergiler buradan çeşitli kamu hizmetleri için harcanır. Hangi hizmet için hangi verginin harcandığı bilinemez. Vergiler tüm ülke düzeyinde kamu hizmetlerinin sunulmasının finansmanı için kullanılır.

Vergiler-4 nitelikler

- Vatandaşlar yukarıda belirtilen beklentileri karşılanmadığında demokratik yollardan siyasi iktidara tepkilerini verirler. Bu bağlamda mecliste milletvekilleri aracılığı ile soru, gensoru, meclis araştırması, meclis soruşturması yasama denetim mekanizmaları harekete geçirilerek dolaylı yoldan veya seçim sandıklarında oy vermeyerek doğrudan iktidarda bulunan siyasi partiler ile yöneticilerden hesap sorulur.
- Vergiler, hukuki cebir altında alınır. Kişinin vergi ödevlerini yerine getirmemesi ceza, gecikme zammı, cebren tahsil gibi belli yaptırımları beraberinde getirir.
- Vergiler, kural olarak bireyler ve toplulukları tarafından, bir başka deyişle piyasa ekonomisi aktörleri tarafından ödenir. Kamu sektörü ise kural olarak vergi ödemez.

Vergiler-5 nitelikler

- Vergiler bireyler ve topluluklarından parasal değer-nakit olarak para cinsinden toplanır. Eskiden vergiler ayın olarak toplanırken ayın olarak vergi almanın güç ve adaletsiz yönleri olduğu için günümüzde artık vergiler ayın olarak alınmamakta sadece nakit olarak tahsil edilmektedir.
- Dar anlamda vergiler devletin ya da devredilmiş vergilendirme yetkisine sahip kamu kurumlarının kamu hizmetlerinin finansmanında kullanılmak üzere bireylerden aldığı karşılıksız değerleri ifade ederken geniş anlamda vergi kavramı içine dar anlamda vergilerin yanında resimler ve harçlar gibi diğer cebri kamu gelirleri de girer.
- AY uyarınca vergilerin muhakkak yasaya dayanarak ve mali güce göre alınması gerekir.
- Vergiler kural olarak merkezi yönetim tarafından toplanır ancak bazı vergilerin yerel yönetimler tarafından alınması söz konusudur.

2. HARÇLAR

Harçlar-1 konumu ve tanımı

- Devlet bütçesi içinde vergilerin ardından gelen cebri kamu geliri türü harçlardır.
- *Belli kamu kurumlarınca yerine getirilen belli bazı somut hizmetlerden yararlananlardan bu hizmetler karşılığında alınan cebri nitelikte ödentiler harç adını alır.*

Harçlar-2 nitelikleri

- Yukarıdaki tanımdan hareketle harçların temel nitelikleri aşağıdaki gibi belirtilebilir:
- Harçlar da vergiler gibi cebri kamu gelirleridir. Harca tabi hizmetlerin tümü (diploma, sürücü belgesi vb.) sadece kamu kurum ve kuruluşlarınca verilebilir. Bu hizmetlerin başka bir yerden temini mümkün değildir. Harç ödenmez ise harca tabi hizmet alınamaz. Harç konusu hizmetten yararlanıp yararlanmamak kişinin ihtiyarında olsa da bir kez bu hizmetten yararlanma tercih edildiğinde harç ödemek zorunlu hale gelir. Bu nedenle harçlar ihtiyari değil fakat zorunlu ödemelerdir.
- Ancak harçların vergilerden ayrıldığı nokta, harçların tapulama, yargı, pasaport gibi belli ve somut hizmetlerin karşılığı olarak ödenmesidir. Harçta belli bir kamu hizmetinden yararlanma biçiminde somut bir karşılık vardır. Ödenen vergi karşılığında hangi hizmetin gerçekleştirildiği bilinemez ve saptanamaz. Ancak ödenen harcın karşılığında vatandaş somut bir hizmetten yararlanır. Harç ödemesine rağmen bu hizmet kendisine sunulmazsa bu durum nedeniyle idari ve adli makamlara başvurma hakkı gündeme gelir.

Harçlar-3 nitelikleri

- Harçlar da vergiler gibi kural olarak bireyler ve toplulukları tarafından, bir başka deyişle piyasa ekonomisi aktörleri tarafından ödenir. Kamu sektörü ise kural olarak harç ödemez.
- Harçlar da vergiler gibi bireyler ve topluluklarından parasal değer-nakit olarak-para cinsinden toplanır.
- Harçların da yasaya dayanılarak alınması gerekir ancak harçlar bakımından mali güce göre alınma kuralı uygulanmaz, harca tabi hizmetten yararlanan ilgili harcı ödemek zorunda kalır.
- Harçlar merkezi yönetim veya yerel yönetimler tarafından alınabilen bir kamu geliridir.

3. RESİMLER

Resimler-1 tanımı

- Kamu idarelerinin verdiği bir izin ya da sağladıkları bir ayrıcalık karşılığında ilgililerden aldıkları cebri kamu gelirleridir.
- Ülkemizde halihazırda resim uygulaması yoktur, günümüzde resimler kaldırılmış, bu nitelikte kamu gelirlere harç veya vergi adı altında düzenlenmiştir. Örneğin gümrük resmi yerine gümrük vergisi, damga resmi yerine damga vergisi getirilmiştir.

Resimler-2 nitelikleri

- Resimler de harçlar gibi cebri kamu gelirleridir. İlgili izin veya ayrıcalık karşılığında resim ödenmek zorunda kalınır.
- Resimler karşılıklı kamu gelirleridir. Ancak buradaki karşılık belli bir hizmetten yararlanma biçiminde değil fakat belli bir hususta gerekli iznin temini ya da ruhsat gibi bir ayrıcalığın elde edilmesi biçimindedir.
- Resimlerin de yasaya dayanarak alınması gerekir.
- Resimler de para cinsinden toplanır.
- Resimlerin mali güce göre ödenmesi gerekli değildir.
- Resimler merkezi yönetim veya yerel yönetimler tarafından vergi veya harç adı altında toplanmaktadır.

4. ŞEREFİYELER

(HARCAMALARA KATILMA PAYLARI)

Şerefiye-Harcamalara Katılma Payı-1

tanım

- Yerel yönetimlerce yapılan bazı bayındırlık hizmetleri sonucunda o hizmetlerden yarar gördüğü varsayılan gayrimenkul sahiplerinden alınan cebri nitelikte bir kamu geliridir.
- Örneğin belli bir yere yeni bir bulvar açılmış, yol asfaltlanmış veya kaldırım yapılmış ise o çevredeki taşınmaz sahiplerinden bu hizmet nedeniyle taşınmazlarının değerinin artmış olması varsayımı üzerine şerefiye alınır. Bu bağlamda belediye yaptığı bu hizmetten yarar sağlayanlardan buna karşılık yapılan hizmetin maliyetine bir ölçüde katılmalarını ister.

Şerefiye-Harcamalara Katılma Payı-1

nitelikleri

- Cebri bir kamu geliridir.
- Karşılıklı bir kamu geliridir.
- Yasaya dayanılarak alınır. Belediye Gelirleri Kanunu'nda şerefiye 'harcamalara katılma payı' olarak düzenlenmiştir. Adı geçen kanunda yol yapımı, kanalizasyon şebekesi ve su şebekesi harcamalarına katılma payı biçiminde üç tür hizmet karşılığında harcamalara katılma payı alınacağı öngörülmüştür.
- Para cinsinden toplanır.
- Yerel yönetim gelirleri arasındadır. Sadece yerel yönetimler (belediyeler!) tarafından toplanır.

5. PARA VE VERGİ CEZALARI

Para ve Vergi Cezaları-1

- Suç topluma zarar verdiği ya da toplumsal hayat için tehlike arz ettiği için yasaklanan insan davranış ve eylemleridir. Bu yasağa rağmen suç sayılan fiilleri işleyenler hakkında devlet çeşitli ceza yaptırımları uygular. Ceza yaptırımı ile kişi sahip olduğu bir değerden (yaşam, özgürlük veya malvarlığı biçiminde) mahrum bırakılır.
- Para cezalarında kişi işlediği suç nedeni ile maddi varlığının bir kısmını oluşturan parasal değerlerinden mahrum bırakılır. Para cezası yasalar ile yasaklanmış bir kısım eylemlerin işlenmesi nedeniyle gündeme gelen, malvarlığına dahil bazı parasal değerlerden yoksun kalma sonucu doğuran bir ceza yaptırımı türüdür. Para cezaları kendi içinde adli ve idari para cezaları olmak üzere ikiye ayrılır.
- Para cezaları içinde en önemli olanı idari para cezalarıdır. İdari para cezası, kabahat olarak nitelendirilen ve değişik kanunlarda düzenlenen haksız fiiller karşılığında uygulanan türü, miktarı ve süresi ancak kanunla belirlenen belli miktardaki paranın, kabahat fiilini işleyen gerçek veya tüzel kişiden alınarak kamuya geçirilmesi olarak tanımlanabilen bir idari yaptırım türüdür.

Para ve Vergi Cezaları-2

- Vergi cezaları ise vergi yasalarında vergi suçu sayılmış kabahat niteliğindeki bazı fiillerin vergi ödevlileri tarafından işlenmesi dolayısıyla alınan özel nitelikte bir idari para cezasıdır.
- Para ve vergi cezaları da doğal olarak cebri kamu gelirleridir.
- Para ve vergi cezaları karşılıklı kamu gelirleridir. Ancak buradaki karşılık müspet değil menfi niteliktedir. Yasaklanmış eylemlerin işlenmesi karşılığında bu kamu gelirleri ödenmek zorunda kalınır.
- Para ve vergi cezalarında asıl amaç, devlete gelir sağlamak değil, fakat suç işlenmesini önlemektir.
- Para ve vergi cezaları da bir gelir kalemi olarak ilgili bütçeye (merkezi yönetim ya da yerel yönetim gibi) gelir kaydedilir.

6. FONLAR

Fonlar-1 tanım

- Fonlar, özellikle 80'li yıllardan sonra önem kazanmış bir kamu geliri türüdür. Bu dönemde klasik bütçe ilke ve uygulamalarından kurtulabilmek ve zorunlu bazı işlemler için kolayca harcama yapabilmek için fonlar getirilmiştir.
- Fon, bütçe içi ya da dışı belli kaynaklardan temin edilerek belli amaçlar için harcanmak üzere özel hesaplarda hazır tutulan kamusal nitelikli paralar olarak tanımlanır.

Fonlar-2 türler

- Fonlar belli kaynaklardan elde edilir ve belli amaçlar için kullanılmak üzere ayrılır ve sadece bu amaçlar için kullanılabilir. (örneğin 3238 sayılı kanun uyarınca alınan savunma sanayii destekleme fonu gibi)
- Fonların bir kısmı bütçe içi, bir kısmı bütçe dışıdır. Bütçe dışı fonlar, kaynaklarını bütçe dışından sağlayan sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik fonu, savunma sanayii destekleme fonu, tanıtma fonu, tasarruf mevduatı sigorta fonu ve özelleştirme fonu gibi fonlardır. Bütçe içi fonlar ise gelirleri tamamen bütçe kaynaklarından elde edilen, ancak toplu şekilde bu ödeneğin çeşitli faaliyetler arasında dağıtım yetkisinin ilgili kuruluşa bırakıldığı fonlardır. Bütçe içi fonlar normal kamu harcamalarıyla aynı mevzuat içinde tutulup Sayıştay denetimine tabi olurken genel bütçe disiplini dışındaki bütçe dışı fonlar Parlamento denetimi dışında da kalmaktadır. 2000'li yıllarda gündeme gelen bütçe disiplini reformu ile birlikte fonların önemli bir kısmı bütçe disiplinine tabi tutulmuş, özellikle bütçe dışı fonların uygulaması da oldukça daraltılmıştır.

**7. PARA VE MALİYE
POLİTİKASI
TEDBİRLERİNDEN DOĞAN
GELİRLER**

Maliye-Para Politikası Önlemlerinden Doğan Gelirler

- Devletin mali alanda egemen olması ona vergilendirme, para basma, borçlanma ve maliye-para politikası tedbirleri alma gibi bazı yetkiler verir. Devlet bu yetkilerini kullanarak bazı önlemler alarak gelir elde edebilir.
- Devlet kâğıt ve maddi değeri fazla olmayan nikel gibi madenler kullanarak banknot ve madeni para basar. Örneğin; madeni paranın üzerindeki değeri (itibari değeri-alım gücü) 1 TL olmasına karşın bu paranın 1 TL'lik maden değeri yoktur. . Kâğıt paraların (banknot) basım maliyeti madeni paralara göre daha da düşüktür. Devlet bu durumdan dolayı bir gelir elde eder.
- Yine ulusal para biriminin değerinin yabancı paralar karşısında düşürülmesi-devalüasyon (böylece ihraç konusu malların fiyatı düşeceğinden dış ticaret ve bunun vasıtası ile dış ticaretten alınan vergiler artar) veya karşılıksız para basılması suretiyle dolaşımdaki para miktarının arttırılması (böylece emisyon hacmi genişleyeceğinden vergi toplanması da kolaylaşır) gibi para operasyonları ve maliye politikası tedbirleri sayesinde de kısa vadede kamu geliri elde edilebilir.

8. MALİ TEKEL GELİRLERİ

Mali Tekel Gelirleri

- Devletin kolay gelir elde etme yollarından biri mali tekel kurmak olarak belirtilebilir.
- Devlet, talebi esnek olmayan veya talep esnekliği az olan, insanların mutlaka tüketmek zorunda kaldıkları, adeta bağımlı oldukları bazı malların üretimini veya üretimi ile birlikte dağıtımını ve satışını kendi tekeline alır, böylece başkalarının bu alanda faaliyette bulunmalarını hukuken yasaklar. Örneğin devletin içki ve sigara tekeli söz konusuysa bu alanda ikinci bir arz kaynağı devletin karşısına çıkamaz. Burada devlet tekeline aldığı malları maliyetlerinin çok üstünde bir bedelle satar ki mal bedelinin maliyetin ötesindeki kısmı devletin kârını oluşturur.
- Devlet ülkemizde geçmişte tuz, alkol ve tütün mamulleri, kibrit, şeker, çay gibi talep esnekliği zayıf olan ya da hiç olmayan bir takım malların üretimini, satışını ya da her ikisini birden kendi tekeli altına alıp bu alanlarda mali tekeller oluşturmuş, bu malları normal kârın çok üzerinde bir kâr ile satışa sunmak suretiyle de uzunca bir süre özel nitelikte bir kamu geliri türü elde etmiştir.
- Günümüzde serbest piyasa ekonomisine geçildiği için artık mali tekeller kaldırılmıştır. Bunlar yerine devlet oluşturduğu düzenleyici denetleyici kurumlar aracılığı ile (bunlar tarafından verilen ruhsatlar ve bandrollerin bedelleri ile) yine gelir elde etmektedir.

9. PARAFİSKAL GELİRLER

(VERGİ BENZERLERİ)

Parafiskal Gelirler-Vergi Benzerleri

- Vergi benzerleri anlamına gelen parafiskal gelirler, kamu yararına yönelik bir kısım kuruluşların sundukları hizmetlerin finansmanında kullanılmak üzere, kuruluş mensuplarından ya da kuruluşla ilgili üçüncü kişilerden topladıkları ve merkezi yönetim bütçesi dışında muhasebeleştirilen kamusal gelirlerdir.
- Parafiskal (vergi benzeri) gelirler, belirli amaçların gerçekleştirilmesi için kurulmuş sosyal güvenlik kuruluşları ile mesleki kamu kurumlarına, bu amaçlarına ulaşmak için kullanmak üzere gelir toplama yetkisinin verilmesiyle ortaya çıkan bütçe dışı bir kamu geliri türüdür.
- Bu gelirleri prim veya aidat adı altında devlet değil fakat ilgili kuruluşlar (sosyal güvenlik kurumları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları -barolar, odalar, borsalar vb. gibi-) toplar. Bu sisteme üye olan veya ilgili mesleğe mensup olan herkes bu gelirleri ödemek zorundadır.

10. ZORUNLU-CEBİRİ BORÇLANMALAR

Zorunlu Borçlanmalar

- Zorunlu borçlanmalarda kişinin iradesine bakılmaksızın devlet bir yasaya dayanarak kişilerden hukuki cebir altında borç alır.
- Burada bir borç ilişkisi mevcut olmakla birlikte bu ilişki tarafların serbest iradeleri ile değil fakat ilişkinin borçlu tarafını oluşturan devletin kamu gücünü kullanıp dayatmada bulunması sureti ile cebren kurulur, böylece kişiler ve toplulukları devlete istediği tutar kadar borç vermek zorunda kalır.
- Zorunlu borçlanmayı vergiden ayıran husus, vergide bir geri ödemenin kesinlikle söz konusu olmaması, borçlanmada ise borç alınan paranın devletin öngördüğü faizi-neması ile birlikte sonuçta geri ödenmesidir.
- Zorunlu borçlanmanın cebri kamu geliri olması nedeni ile bu borçlanma türünde vade çok uzun zamana yayılmakta faiz oranı da çoğunlukla piyasa faizinin altında tutulmaktadır. Uzun süreli vade düşük faiz oranı da devlet lehine bir kaynak sağlamaktadır.

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

